

Dr.

Özlem Muraz BUDAKozlem-muraz@hotmail.com

Eser Geçmişi: 29-03-2017 / 05-04-2017

DOI: 10.21551/jhf.302542

Tanzimat Dönemi Ayıntab'da Bazı Toplumsal Olaylar

Some Social Events in Aintab of the Tanzimat Period

ÖZET

XIX. yüzyıl gerek Osmanlı İmparatorluğu genelinde gerekse Ayıntab özelinde oldukça çalkantılı bir dönemdir. Ancak Tanzimat Dönemi (1839-76) olarak ifade edilen süreçte genel olarak Ayıntab'da asayişin normal olduğu görülmektedir. Bu durum Şer'i Mahkeme kayıtlarından(1839-1876) da anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili incelediğimiz mahkeme kayıtlarında rastladığımız olaylar ve davalar genel anlamda; Koruyucu aile müesseseleri açısından "evlat edinme, vasi veya nazır tayini"; Genel ahlaka aykırı suçlar açısından "hırsızlık, şarap içme ve sarhoşluk, kazf haddi, hırâbe (Yol kesme, Kat-ı tarık) haddi"; Şahıslar aleyhine işlenen suçlar açısından ise "cinayet ve adam yaralama" gibi adi suçlar olarak ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Tanzimat Dönemi, Ayıntab, Toplumsal olaylar

ABSTRACT:

19th century was a highly turbulent period both for the entire Ottoman Empire in general and Aintab province in particular. However, it is observed that public order was normal in Aintab province during the period named as Tanzimat (Reorganization of the Ottoman Empire) period (1839-76). This situation can be understood from the records of the Shari'i Court (1839-1876). The events and cases we found in the court records we examined in general are as follows; "Adoption of children and appointment of guardian or custodian" in terms of protective family unions; "theft, drinking wine and drunkenness, slander of adultery, and highway robbery in terms of crimes committed against public morality"; and ordinary crimes such as "murder and wounding" in terms of crimes committed against individuals.

Key words: Tanzimat period, Aintab, social events

Osmanlı Devleti'nin en uzun yüzyılı olarak adlandırılan XIX. üzyılda, devlet içerde ve dışarda çıkan isyan ve ayaklanmalarla daha da zayıf düşerek büyük sorunlar yaşamış ve çeşitli arayışlar içerisine girmiştir. Tanzimat Fermanı, devletin içerisinde bulunduğu duruma çözüm arayışı bulmak adına önemli bir adım olarak görülmüştür.

Tanzimat, Osmanlı Devleti'nde; Osmanlı tebaasının dil ve din farkı gözetmeksizin eşit sayılması, mahkemelerde temsilcilerinin olması, meclislerde üye bulundurmaları, toplumun birlik ve beraberlik içerisinde hayatlarını devam ettirmelerini sağlamıştır. Gerek etnik yönden gerekse dini yönden karışık olan bu insan topluluğu, birçok mahallede iç içe yaşamakta, yönetimden eşit muamele görmekte, dini ve fikri yönden genel anlamda hoşgörü içinde bulunmakta idiler. Ayıntab kazasındaki nüfusun büyük çoğunluğu da Türklerden ve Müslüman olan diğer gruplardan oluşmaktaydı. Bundan dolayıdır ki kazada - bizim inceleme dönemimizde- büyük boyutlara ulaşan sosyal çalkantıların olmadığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı tarihinin önemli kaynaklarından olan şer'iyye sicilleri, özellikle şehir tarihi çalışmaları bakımından çok önemli bilgiler sunmaktadır. Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomi gibi birçok alanda mahkeme kayıtları ile ferman ve hüküm ihtiva eden şer'iyye sicilleri, ait oldukları şehir hakkında çok değerli bilgiler vermektedir. Şer'i mahkeme kayıtları, kadılar tarafından tutulurdu. Bu kayıtlar incelendiğinde dava sonuçlarının ve mahkemeye intikal eden her türlü resmi yazıların bu defterlere yazıldığı görülmektedir.

İnceleme yaptığımız 1876-1839 tarih aralığını ihtiva eden 5 adet Ayıntab şer'iyye sicili mahkeme kayıtlarından anlaşıldığı üzere Ayıntab kazasında genel olarak asayişin normal olduğu görülmektedir¹. İncelediğimiz mahkeme kayıtlarında rastladığımız olaylar ve davalar genel anlamda; Koruyucu aile müesseseleri açısından "Evlat edinme, vasi veya Nazır tayini"; Genel ahlaka aykırı suçlar açısından "hırsızlık, şarap içme ve sarhoşluk, kazf haddi, hırâbe (Yol kesme, Kat-ı tarik) haddi"; Şahıslar aleyhine işlenen suçlar açısından ise "cinayet ve adam yaralama" gibi adi suçlardan ibaret olduğu dikkat çekmektedir.

I.Koruyucu Aile Müesseseleri

I.I.Evlat Edinme, Vasi ve Nazır Tayini

Koruyucu aile müessesesi, çocuğa ailesinin bakamadığı veya evlatlık verilmesinin mümkün olmadığı ya da uygun görülmediği durumlarda, çocuğun geçici veya sürekli, ücretli veya gönüllü olarak bakımını gerçekleştirecek ve öz anne-baba yerini tutabilecek aile veya kişiler yanına yerleştirilmesi esasına dayanır. Bu ailelerin yanına yerleştirilen çocuk ile koruyucu aile arasında hiçbir akrabalık bağı oluşmaz, vâris olamaz ve anne-babanın velayeti altına girmezdi². Evlat edinme ise, nesebi belli olsun veya olmasın başkasına ait bir çocuğu

1 Ayıntab Şer'iyye Sicilleri Nr.144,145,146,147,148

2 Abdullah Bay, "Osmanlı Toplumunda Koruyucu Aile Uygulaması", *Hız, Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak*, Ed, Bedriye Yılmaz, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2014, s.60.

kendi çocuğu olarak kabul etmek anlamına gelmektedir³.

Osmanlı Devleti'nde ailelerin parçalanması, savaşlar, afetler ve ölüm gibi nedenlerden dolayı ailesiz kalan çocukları sahiplenmek dinî, ahlaki ve ailevi bir sorumluluk olarak görülmekteydi⁴. Daha çok yakın akrabalar tarafından yerine getirilen bu uygulama ile evlat edinen çocuk, evlat edindiği kimsenin bakım masraflarını üstlenmekteyse de çoğu zaman karşılıksız olarak bu görev yerine getirilmekteydi. Bazen de evlat edinen kişi mahkemeye başvurarak evlat edinilen çocuk için nafaka talep ederdi⁵.

Osmanlıda evlat edinme sebepleri genel olarak beşe ayrılmaktadır. Bunlar; terkedilen kimsesiz çocukları evlat edinme, yetim ve öksüzleri evlat edinme, fakir ve zor durumla olan aile çocuklarını evlat edinme, çocukların ahlakını güzelleştirmek için başka bir aileye evlatlık olarak verilmesi ve küçük mühtedileri (islam dinine geçen) evlat edinmelerdir⁶.

İncelediğimiz dönemde Ayıntab şer'iyye sicillerinde bu türdeki evlat edinmelere rastlanılmaktadır. 15 R 1260/4 Mayıs 1844 tarihinde Ayıntab'ın Ehl-i Cefa Mahallesiinde ikamet etmekteyken vefat eden Ahmet oğlu Ahmet'in küçük oğlu Ahmet için amcası Server günlük on para nafaka alması karşılığında çocuğun bakımını üstlenmiştir⁷. 11 CA 1273/7 Ocak 1857 tarihinde Ayıntab'ın Kurb-ı Cevizlice Mahallesi sâkinelerinden Aişe bakımını üstlendiği torunu Hatice için mahkemeden nafaka talep etmiş, mahkeme günlük bir kuruş nafaka verilmesini onaylamıştır⁸. Yine Tövbe Mahallesiinde ikamet eden Takaüd Kol Ağası Reşid Ağa'nın terbiyesinde bulunan Ramazan oğlu Mehmed için her ay altmış kuruş nafaka verilmekteydi⁹.

Osmanlı toplumunda çocukların başıboş bırakılmamaları imkânlar çerçevesinde çocukların korunmaları ve iyi yetiştirilmeleri esastı. Çocuk yetimse veya babasının vefatı sırasında daha doğmamış ise¹⁰, mahkeme tarafından kendisine ebeveynlerinden kalan mirasını idare etmesi için bir "vasi" tayin edilirdi¹¹. Vasi kelimesi sözlükte, bir kimsenin ölümünden sonra onun adına yapılmasını istediği şeyleri kendisinden talep ettiği kimse

3 Mehmet Âkif Aydın, "Evlât Edinme", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1995, 11, s.527.

4 Vehbi Ünal, "Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *TurkishStudies*, Volume 10/6, Ankara 2015, s.888.

5 AYDIN, "Evlât Edinme", s.528.

6 Abdurrahman Kurt, "Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1992, 2, s.549-552.

7 A.Ş.S., 144/196.

8 A.Ş.S., 146/184.

9 A.Ş.S., 148/43.

10 Babasının vefatı sırasında hala anne karnında olan bebeğin cinsiyeti belli olmadığından dolayı Osmanlı hukukuna göre erkek kabul edilip mirası ona göre belirlenirdi, Bebek doğduktan sonra cinsiyetinin kız olması durumunda mirastan aldığı pay tekrar hesaplanırdı, Erkek olması durumunda ise tekrar bir hesaba gidilmeyerek mirastan kendisine ayrılan payı büyüdüğünde vasisi tarafından kendisine verilirdi, Bkz, Mehmet Esat Sarıcaoğlu, "Kadı Sicillerinde Aile Kurumuna Dair Hukuki Uygulamalar (Kırşehir Örneği)", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Ankara 2016, Volume 11/1, s.168; A.Ş.S., 145/47, 71, 73, 79; A.Ş.S., 147/151, 236.

11 Nesimi Yazıcı, "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *AÜYFD*, XLVIII/I, 2007, s.13.

anlamına gelmektedir¹². Mahkeme tarafından vasi tayin edilen kişilerin samimi, doğru, tanınmış, reşit ve güvenilir olmasına dikkat edilirdi. Vasi, her açıdan üzerine düşen görevi yerine getirmekle mükellefti¹³. Mahkeme tarafından yetimin annesi¹⁴, babası¹⁵, ninesi¹⁶, dedesi¹⁷, amcası¹⁸, dayısı¹⁹ veya kayınpederi²⁰ vasi olarak tayin edildiği gibi çocukla hiçbir akrabalık bağı bulunmayan biri²¹ de vasisi olabilirdi²². İncelediğimiz dönemde Ayıntab'taki cami imamlarının da vasilik görevinde bulunduğu sicillerde yer almaktadır. Örneğin, Tövbe Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Hacı Maho'nun küçük çocukları için Tahtani Camii İmamı Arabdarîzâde Mehmed Efendi vasi olarak tayin edilmiştir²³.

Vasi, vefat eden kişi tarafından tayin edilmişse “vasi-i meyyit, kadı tarafından tayin edilmişse “vasi-i kadı” veya “musa-leh” şeklinde adlandırılırdı. Vefat eden kişi tarafından ölümünden sonra mallarında veya çocuklarının işlerinde tasarruf etmek üzere belirlenen ve kadı tarafından tayin edilen vasiye “vasi-i muhtar”, kadı tarafından belirlenip, tayin olunan vasiye ise “vasi-i mansub” adı verilirdi²⁴. Ayıntab'daki Tövbe Mahallesi'nde ikamet eden Elife binti Mustafa ölmeden önce annesi Fatıma'yı vasi-i muhtar olarak belirlemiş, kadı da tayin etmiştir²⁵. Kurb-ı İbni Şeker Mahallesi sâkinlerinden iken vefat eden Kör Ahmet bin Mehmet bin Halil'in küçük kızı Hatice ve Ayyuşe'ye, kadı tarafından Hüseyin bin Kel Hâcı vasi-i mansub olarak tayin edilmiştir²⁶. Yine Ayıntab'ın Çağdığın Karyesi sâkinlerinden iken vefat eden Ahmed bin Aluş bin Halil'in veraseti için annesi Zeyneb Hatun kadı tarafından vasi-i mansub olarak tayin edilmiştir²⁷.

Şeri'yye sicili kayıtlarında vasi olarak tayin edilen kişilerin yanına bazen de nazırların tayin edildiğini görmekteyiz. Nazır, vasilerin yapacakları tasarrufları kontrol etmekle görevli idi²⁸. Ayıntab'ın Orul Karyesi sakinlerinden iken vefat eden Tehci Mehmed bin Osman'ın varislerine amcası Hasan bin Osman kadı tarafından vasi olarak tayin edilmiştir. Hasan

12 Mustafa Öz, , “Vasî”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2012, 42, s.546; PAKALIN, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB, III, İstanbul 1983, s.584.

13 Şeriyye sicillerinde vasi tayin edilecek kişilerin “emânet ile ma'rûfa ve istikâmet ile mevsûfa ve her vecihle vesâyet uhdesinden gelmeğe kâdire ve sağır-i merkûm hakkında minküllî'l-vücûh evveli ve enfi' idüğü zeyl-i rakımda muharrerü'l-esâmi müslimîn ihbarlarıyla lede'ş-şer'u'l-enver zâhir ve mütehakkık” olmasına dikkat edilirdi, Bkz, A.Ş.S., 148/218; Haldun Eroğlu, “19. Yüzyılda Yetim Çocuklara Vasi Tayini: Antalya Örneği”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2007, 50/4, s.286.

14 A.Ş.S., 144/115, 178, 188; A.Ş.S., 145/9, 30, 32, 47, 55, 57, 58, 59.

15 A.Ş.S., 145/18, 52, 83, 91; A.Ş.S., 147/8, 154.

16 A.Ş.S., 145/12, 109.

17 A.Ş.S., 147/190.

18 A.Ş.S., 145/10, 12.

19 A.Ş.S., 145/48; A.Ş.S., 147/247.

20 A.Ş.S., 145/122.

21 A.Ş.S., 145/21.

22 Yazıcı, “Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, s.13.

23 A.Ş.S., 145/14.

24 Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, s.584.

25 A.Ş.S., 144/247.

26 A.Ş.S., 146/173.

27 A.Ş.S., 146/289.

28 Yazıcı, “Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, s.13.

bin Osman'ın tasarruflarını kontrol etmek için de Mehmet bin Molla Mehmet nazır olarak tayin edilmiştir²⁹. Nazır, görevini yerine getirmediğinde kadı tarafından görevden alınır. Ayıntab'ın Tıslaki Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden ve Yılcıoğlu olarak tanınan Ali ibni Mehmet'in çocuklarına kadı tarafından anneleri vasi, amcaları Hacı ise nazır olarak tayin edilmiştir. Fakat amcaları Hacı görevini yerine getirmediğinden azledilerek yerine diğer amcaları Hüseyin tayin edilmiştir³⁰.

Kadı tarafından vasi tayin edilen kişiler, vesayetleri altındaki çocuklar için mahkemelerden nafaka talebinde bulunmaktaydılar. Pereme oğlu Hacı Mahmud'un küçük çocukları Ali ve Şakire'nin üzerlerine anneleri Ayşe Hatun vasi tayin edilerek her bir çocuk için günlük otuz para nafaka verilmiştir³¹. Mahkeme bazen de çocuğun geçimi için çocuğa miras kalan malından nafakasını sağlamıştır. Tarlayı Atik Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Bekreci Ali bin Tütüncü Hüseyin'in küçük kızı Ümmügülsüm'ün işlerini görmek üzere annesi Nesibe vasi tayin edilerek, çocuğun nafakası için malından günlük yirmi para harcamasına izin verilmiştir³².

Ayıntab'da yaşayan ve Müslüman olmayan unsurların çocuklarına da ebeveynlerinin vefatı halinde mahkeme tarafından vasi tayin edilmekteydi. Ayıntab'ın Bey Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Kirkor veledi Oseb'in küçük kızı Manoş ve küçük oğlu Ajik'in bakımları için kardeşleri Giyorgi Ayıntab mahkemesi tarafından vasi olarak tayin edilmiştir³³. Yine Akyol Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Bersom veledi Miraki'nin yasal mirasçıları olan yetişkin oğulları Asfas, Ahor ve küçük oğulları Agob ve Kevork ile yetişkin kızları Ağasa, Dudu, Maryem ve küçük kızları Nosira arasında paylaştırılmak üzere kaydedilen mallarına ait tereke defterinde küçük çocukların vasiliğine Ovidisveledi Karabet tayin edilmiştir³⁴.

İncelediğimiz dönemde Ayıntab şer'iyye sicillerinde, yetim çocukların bakımı ve belli bir yaşa kadar mallarını idare etmekle görevlendirilen vasiler, yerine getirdikleri bu işler için istisnalar hariç herhangi bir ücret talep etmezlerdi³⁵.

II.Genel Ahlaka Aykırı Hareketler

Arapça'da "seciye, tabiat, huy" gibi anlamlara gelen ve "hulk" veya "huluk" kelimelerinin çoğulu olan ahlak, insanların manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koydukları davranışlar bütününe verilen addır³⁶. İslam dinini kabul eden atalarımız yüzyıllar boyunca bu dinin koruyuculuğunu yapmış ve İslam ahlakını benimsemişlerdir. İslam ahlakı, toplumda genel ahlaka uygun hareketlerin yapılmasını, genel ahlaka aykırı olan eylemlerden de kaçınmamızı

29 A.Ş.S., 146/289.

30 A.Ş.S., 144/124.

31 A.Ş.S., 145/2.

32 A.Ş.S., 145/109.

33 A.Ş.S., 145/112.

34 A.Ş.S., 145/24.

35 Haldun Eroğlu, "19. Yüzyılda Yetim Çocuklara Vasi Tayini: Antalya Örneği", s.287.

36 Mustafa Çağrı, "Ahlak", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1989, 2, s.1; Mehmed Salahi Bey, "Ahlak", *Kamus-ı Osmani*, Mahmud Beg Matbbası, İstanbul 1313, 1-2, s.79.

istemektedir³⁷. Suç ise, toplumda genel olarak kabul gören töre ve ahlak kurallarına aykırı davranmak veya toplumda haksız sayılıp, yazılı ya da yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırıma bağlanan eylem demektir³⁸. İslam ceza hukukunda suçlar, haddi gerektiren, kısas veya diyeti icap eden ve ta'ziri gerektiren suçlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Had kelimesi sözlükte engel olmak, iki şeyin arasını ayırmak, sınır, engel, tarif ve mana gibi anlamlara gelmektedir. İslam hukukunda ise had, Allah tarafından tayin edilmiş hududa yani şeriatın hükümlerine, emir ve yasaklarına işaret etmektedir. Kadınlı erkek arasındaki gayr-i meşru ilişkiler (zina), iffete iftira, hırsızlık yapma, içki içme, yol kesme, dinden dönme ve isyan etme bu cezayı gerektiren hallerdir³⁹. İnsanların canlarına veya azalarına yönelik şer'an yasaklanmış fiiller, kısas ve diyeti icap eden suçlar olarak tanımlanır. İslam hukukuna göre kasten adam öldürme veya yaralama suçlarında suçlunun işlediği fiile denk bir ceza ile cezalandırılması gerekmektedir⁴⁰. Ta'zir suçu ise, İslam hukukunda had suçları ve cinayetlerdeki gibi belirli cezası bulunmayan suçlara verilecek, miktarı ve uygulanması yöneticiye veya hâkime bırakılmış cezaları ifade etmektedir⁴¹.

Osmanlı Hukukunda had ve kısas cezası gerektiren suçlarda temel olarak İslam Hukuku kuralları uygulandığından, bu suçlarda ilgili kanunnamelerde ve ceza hukuku ile ilgili emir ve fermanlarda ayrıntılı düzenlemelere gidilmemiştir. Fakat suçun unsurlarında veya ispat şartlarında bir eksiklik olması veya başka bir nedenle bu cezaların uygulanmaması durumunda kanunnamelerde yer alan ta'zir cezaları uygulanmıştır⁴².

İncelediğimiz dönemde Ayıntab'da toplumun genel ahlakına aykırı hareket eden çeşitli davalar şeriyye sicillerine kaydedilmiştir. Bu davalar genel olarak hırsızlık, katl, darp, kavgaküfür ve zina olaylarından meydana gelmektedir. Bu olaylar çoğu zaman Ayıntab'da birlik ve beraberlik düzeninin bozulmasına neden olup, sosyal ve ekonomik bakımdan halkın zor durumda kalmasına sebebiyet vermiştir.

II.1.Hırsızlık

Hemen hemen her toplumda görülen hırsızlık, başkasının malını gizlice alma veya çalma anlamına gelmektedir⁴³. İslam hukukuna göre bir olayın hırsızlık davası arasında yer alması için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlar; çalınan şeyin mal olması ve bir başkasına ait olması, çalınan şeyin gizlice alınmış olması, çalınan malın koruma altında olması, çalınan malın kıymetinin muayyen bir hesaba denk olması, çalınan malın durmakla bozulmayan veya

37 İbrahim Ağâh Çubukçu, "İslâm'da Ahlâk Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1975, XX, s.14.

38 Mehmet Boynukalın, "Suç", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2009,37, s.453.

39 De Vaux, B. Carra "Hadd", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, 5/1 İstanbul 1987, s.41; Ali Bardakoğlu, "Had", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, 14, s.547.

40 SCHACHT, J., "Kıyas", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, 6, s.768; Şamil Dağcı, "KİSAS", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2002, 25, s.488.

41 HEFFENİNG, "Ta'zir", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, 12/1, s.71; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2011,40, s. 198.

42 Esra Yakut, "Tanzimat Dönemi'ne kadar Osmanlı Hukuku'nda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, S. 2, s.30.

43 Ali Bardakoğlu, "Hırsızlık", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1998, 17, s.384.

kırılmayan bir mal olması ve çalınan malın meşru bir mal olması gerekmektedir⁴⁴. Ayıntab'da görülen hırsızlık olaylarının başında, değerli mallar veya ziynet eşyası hırsızlığı⁴⁵, hayvan hırsızlığı⁴⁶ ve tarım ürünleri⁴⁷ hırsızlıkları gelmektedir.

İncelediğimiz dönemde Ayıntab'da meydana gelen bu şekildeki hırsızlık olaylarına sıkça rastlanmıştır. 27 Receb 1265/18 Haziran 1849'da Ayıntab'ın Kurb-u İbni Şeker Mahallesi sakinlerinden Emine binti Osman, evinde bulunan mallarını çaldığı gerekçesiyle Abdülatif ibni Hafız Mehmet üzerine dava açmıştır. Mahkemede görülen davada Abdülatifibni Hafız Mehmet hapsedilmiş ve evi 800 kuruşa satılarak Emine binti Osman'ın zararı karşılanmıştır⁴⁸. Yine, 23 Zilkade 1285/7 Mart 1869 tarihinde Ayıntab Deavi Meclisi'nde görülen bir davada, Telfar Karyesi ahalisinden Alioğlu Halil, Ceder karyesi sakinlerinden Mehmed kızı Zeyneb aleyhinde ifade verip; Zeyneb'in kızı ve kendisinin de aynı zamanda amcaoğlu olan Fatma binti Halil'in Kaynaroğlu Mezraası'nda yanına gelerek Mecidiye yüzlük altınlarını, İngiliz altınlarını, zincire takılı altınlarını, İslambol altınlarını, Mısır altınlarını vesairesini çaldığını ve annesi Zeyneb'e verdiğini iddia etmesi ve iddiasını da şahitlerle ispatlaması üzerine davacı Zeyneb'in çalınan altınları geri vermesi veya bedelini ödemesine hükmedilmiştir⁴⁹.

Ayıntab'da görülen bir diğer hırsızlık türü hayvan hırsızlığıdır. 24 Muharrem 1282/19 Haziran 1865'te Kilis Kasabası ahalisinden Torun Ali oğlu Hacı Hafız Efendi adına vekili olan Şebekoğlu Mustafa Ağa, Ayıntab Mahkemesi'nde Kurb-ı Kozanlı Mahallesi sakinlerniden Tosun oğlu Hasan aleyhine dava açıp; "Müvekkili Hacı Hafız'ın mülkü olan ve bundan bir ay önce Kilis'e bağlı bağlı Meştel Köyü'nde otlarken çalınan 2000 kuruş kıymetli doru kısrakın ve bu kısraktan doğma 1500 kuruş kıymetli doru tayın davalı Hasan elinde bulunması sebebiyle iade edilmesini talep etmesi üzerine davalı Hasan'ın suçunu itiraf etmesi ve davacı vekili Şebekoğlu Mustafa'nın da iddiasını şahitlerle ispat etmesi sebebiyle mahkeme, çalınan kısrak ve tayın sahibine iadesine karar vermiştir⁵⁰.

Ayıntab'da tarım ürünleri hırsızlığı da sıkça görülmüştür. 21 Recep 1256/18 Eylül 1840'te Kareşeyli taifesinden olup Barak Nahiyesinde ikamet etmekte olan ve hırsızlıkla meşhur olan bir grup, Harar, Zanbur ve Dikmetaş köyleri ahalilerinin beş kile buğdayını çalmaları üzerine ahali Ayıntab Mahkemesi'ne başvurarak şikâyetçi olmuştur. Yapılan duruşmada hırsızlar çaldıkları buğdayları sahiplerine geri vereceklerini ve bir daha böyle bir işe karışmayacaklarını ifade etmişlerdir⁵¹.

44 E. Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yay., İstanbul 2008, s.350-351.

45 A.Ş.S., 144/122; A.Ş.S., 147/15-16; A.Ş.S., 144/180, 288.

46 A.Ş.S., 147/170; A.Ş.S., 144/251, 265; A.Ş.S., 148/218, 224-225, 264.

47 A.Ş.S., 144/207; A.Ş.S., 144/211, 251; A.Ş.S., 145/111; A.Ş.S., 146/300.

48 A.Ş.S., 144/122.

49 A.Ş.S., 147/15-16. Diğer değerli mal ve ziynet eşyası hırsızlıkları için bkz, A.Ş.S., 144/180, 288.

50 A.Ş.S., 147/170, Diğer hayvan hırsızlıkları için bkz, A.Ş.S., 144/251, 265; A.Ş.S., 148/218, 224-225, 264.

51 A.Ş.S., 144/207, Diğer tarım ürünleri hırsızlıkları için bkz, A.Ş.S., 144/211, 251; A.Ş.S., 145/111; A.Ş.S., 146/300.

II.II.Şarap İçme ve Sarhoşluk

Sarhoşluk, kişinin içki veya uyuşturucu madde alması neticesinde ayıldıktan sonra o esnadaki söz ve fiillerini bilemeyecek derecede aklî melekelerinin zaafa uğramasını ifade eder. Birey ve toplum için önemli zararları bulunduğundan İslâmiyet'te sarhoş edici içecekler kesin bir şekilde yasaklanmıştır⁵². Bu nedenle bir damla da olsa şarap içen Müslümana hadd cezası uygulanmaktadır. Hadd cezasının uygulanması için iki şahidin buna şahit olması gereklidir⁵³.

Ayıntab'da zaman zaman bazı kimselerin sarhoş olup ahaliyi rahatsız ettikleri mahkeme kayıtlarında görülmüştür. 27 Rebiülâhir 1270/57 Ocak 1854'te Şehreküstü Mahallesi'ne bağlı Suyabatmaz Bölüğü Mahallesi sakinlerinden olan Bostancıoğlu Hüseyin ile Şarkıyan Mahallesi'nden Gümüş Hacı Alioğlu Yahya birlikte meyhanede içki içmişlerdir. Meyhane çıkışı aralarında çıkan tartışma esnasında Bostancıoğlu Hüseyin, bıçakla Gümüş Hacı Alioğlu Yahya'yı öldürdükten sonra firar etmiştir. Daha sonra yakalanan Bostancıoğlu Hüseyin mahkemeye çıkarılmış, yapılan duruşmada suçunun şahitlerle de kesinleşmesi üzerine hapse atılmıştır⁵⁴.

II.III. Kazf Haddi

Herhangi bir şeyi atmak anlamına gelen kazf (kazif) İslam hukukunda haddi gerektiren belirli suçlardan birinin adı olup "*iffetli bir kimseye zina iftirasında bulunmak veya nesebini reddetmek*" şeklinde tanımlanır⁵⁵. İslam hukukuna göre bir kimseye ahlaksızlık ithamında bulunan kişi bu iddiasını dört şahitle ispat etmek zorundaydı. Aksi takdirde seksen sopa ile cezalandırılırdı⁵⁶.

Ayıntab'da 7 Zilhicce 1260/18 Aralık 1844'te Akyol Mahallesi sakinlerinden Aişe hatun muhalaa yolu ile boşanmış olduğu Kocası Mustafa ibni İbrahim'e açtığı davada kocasının kendini haksız yere zina iftirası ile hapsedtiğini mehir, nafaka ve sair taleplerinden feragat etmesi karşılığında kendisini boşamayı teklif ettiğini, ardından yine nikâhına alacağını ifade etmiştir. Aişe hatun, bu durumun zorla meydana geldiğini ve Mustafa ibni İbrahim'in zimmetinde 250 kuruş mehir, 100 kuruş mafaka-i iddet ve sair eşyalarının bulunduğunu ve bunları talep ettiğini ifade etmiştir. Davalı Mustafa ibni İbrahim'in muhalaanın anlaşma ile gerçekleştiğini ve zevcesinin mehir ve nafakadan vazgeçtiğini ifade etmesi ve şahitlerle bu durumu ispatlaması üzerine, mahkeme davacıyı davalı üzerinde baskıdan men etmiştir. Davalıyı haklı bulmuştur⁵⁷.

52 İbrahim Kâfi Dönmez, "Sarhoşluk", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2009, 36, s.141.

53 Ekinci, Osmanlı Hukuku, s.349.

54 A.Ş.S., 145/147; Diğer şarap içme ve sarhoşluk vakaları için bkz, A.Ş.S., 146/136.

55 Hamza Aktan, "Kazf", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 2002, 25, s.148.

56 Th, W, Juynboll, , "Kazif", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977,6, s.527.

57 A.Ş.S., 144/168.

II.IV. Hırâbe (Yol kesme, Kat-ı tarik) Haddi

İslam memleketlerinde, bir kimsenin, silâh kuvveti ile şehirlerarası yollarda veya şehir içinde yol kesip Müslüman veya gayr-i Müslimlere saldırması, onların mallarına el koyması veya adam öldürmesi hırâbe suçu olarak ifade edilir. Bu suçu işleyenlere kâtı-ı tarik, şaki veya yol kesici denir⁵⁸.

Ticaret yolları üzerinde yer alan Ayıntab'ta yol kesme ve eşkıyalık olayları meydana gelmekteydi. Yol kesen eşkıyalar kimi zaman hapse atılmış kimi zaman ise sürgüne gönderilmişlerdir. 29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840'da Kilis Kürdlerinden Okçu, Azaldinli, Tacirli, Kılıçlı ve Bektaşlı cemaatleri eşkıyaları Ayıntab kazası ahalisine ve hacılara (hüccac-ı müslimine) tecavüz ederek mallarını gasp etmiş ve ahaliden bazı kimseleri katletmişlerdir. Bunun üzerine Ayıntab'taki güvenlik güçleri olaya müdahale ederek gasp edilen malları sahiplerine iade etmişlerdir. Eşkıyalar ise yakalanarak Kıbrıs adasında iskân edilmişlerdir⁵⁹. Olayların artması ve müdahalede bulunulmaması üzerine merkezi idare, yerel idarecilere gönderdikleri fermanlarla bu gibi olayların önüne geçilmesini emretmiştir. Evasıt-ı rebüül evvel 1258/26 Nisan 1842'de Halep ve Rakka valiliği görevinde bulunan Esad Paşa ile Halep ve Rakka eyaletlerinde bulunan kaza naibleri, müfettişler, zabıtlar ve memleket ileri gelenlerine hitaben yazılan fermanla yol kesici eşkıyaların (kat-ı tarik) engellenmesi ve onlara gereken cezanın verilmesi istenmekteydi⁶⁰.

18 Rebi'ul-ahir sene 1291/4 Haziran 1874'te Behisni ahalisinden Mehmed Ağa bin Mustafa yol keserek Hafize binti Davut'a ait katırına zorla el koymuştur. Bunun üzerine Hafize binti Davut Ayıntab Deavi Meclisi'ne başvurarak katırın kendisine ait olduğunu ve Mehmed Ağa bin Mustafa'nın zorla aldığını şahitlerle ispat etmiştir. Duruşma neticesinde mahkeme, katırın Hafize binti Davut'a teslim edilmesine hükmetmiştir⁶¹.

III. Şahıslar Aleyhine İşlenen Suçlar

III.I. Adam Öldürme (Katl, Cinâyâtî'n-nefs) Suçu

Bir canlının bir başka canlıyı öldürmesi anlamına gelen katl (katil) kelimesi, İslâm hukukunda bir kimsenin hukuken can dokunulmazlığı bulunan bir şahsın hayatına haksız yere son verme veya adam öldürme suçunu ifade eder. Bu fiili işleyene katil, öldürülene maktûl denilmektedir⁶². Adam öldürme suçlarında katili cezalandırmak, devlet hâkimiyetinin en mühim tezahürüdür ve Müslümanlarla gayrimüslimlerin can emniyetinin korunması bakımından önemlidir⁶³.

58 İkinci, Osmanlı Hukuku, s.352.

59 C..DH., 24/1184.

60 A.Ş.S., 144/82.

61 A.Ş.S., 148/222-223.

62 J., Schacht, "Katil", İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, 6, s.442; Ali Bardakoğlu, "Katil", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2002, 25, s.45.

63 İkinci, Osmanlı Hukuku, s.356.

Ayıntab'da ahali arasında meydana gelen cinayet olaylarında çoğu zaman "müslimun-ı muslihun" denilen arabulucular araya girerek olayların yatışmasını ve daha fazla büyümemesini sağlamışlardır. 7 Şevval 1258/11 Kasım 1842'de Ayıntab'ın Çukur Mahallesi sakinlerinden Çelebi Musa ibni Çelebi Mustafa ibni Mustafa, Ali Nacar Mahallesi sakinlerinden Hayta Mehmet ibni Hacı Beco'dan on sekiz yıl önce babasını katlettiği ve hemen ardından firar ettiği için davacı olmuştur. Müslimun-ı muslihunun aracı olmasıyla üç yüz elli kuruş üzerinde anlaşmışlardır⁶⁴. Mahkeme, davalının istenilen paraya sahip olmaması durumunda taksitlere bölerek vermesini de sağlamıştır. 25 Muharrem 1272/7 Ekim 1855'te Hızır Çavuş Mahallesi sakinlerinden iken katledilen Fatıma binti Ökkeş'in varisleri, Ahmet bin Mehmet Ali üzerine açtıkları davada, kötü niyetle odasına girerek nefsinin kendisine teslim etmesini istediğini ve reddedilince Fatıma binti Ökkeş'i kasten öldürdüğünü ifade ederek gereğinin yapılmasını talep etmişlerdir. Davalı Ahmet bin Mehmet Ali iddiaları inkâr etmiştir. Fakat davacıların şahitlerle durumu ispat etmeleri üzerine mahkeme, Davalı Ahmet bin Mehmet Ali'nin beş bin dirhem diyet parası vermesine hükmetmiştir. Davalının bu parayı ödemeye gücü olmadığı için üç senede vermesi uygun görülmüştür⁶⁵.

Adam öldürme olaylarında bazen yukarıda anlattığımız gibi taraflar para karşılığında anlaşmışlardır. Fakat kısas hükmü verilen davalar da görülmüştür. 28 Şaban 1271/16 Mayıs 1855'te Ayıntab'ın Simboğaz karyesinden katledilen Mehmet'in varisleri, Rişvan aşiretinden ve eşkıya tayfasından olan Ali bin Ömer üzerine açtıkları davada, davalının maktulün mallarını gasp ettiğini ve kasten silahla Mehmet'i öldürdüğünü ifade ederek gereğinin yapılmasını Ayıntab mahkemesinden talep etmişlerdir. Davalı her ne kadar iddiaları reddetmişse de şahitlerin ifadeleriyle mahkeme, Ali bin Ömer'i suçlu bularak hakkında kısasa hükmetmiştir⁶⁶.

Küçük taş, küçük sopa ile döverek veya kuyuya, dağdan, damdan aşağı atarak öldürmek kasten adam öldürmeye (Şibh-i âmd ile katl) girer. Bu gibi durumlarda katile ağır diyet ödetilirdi⁶⁷. 17 Zilkade 1272/20 Temmuz 1856'da Ayıntab'ın Suya Batmaz Mahallesi sakinlerinden Mehmet bin İsmail, bahçesindeki dut ağaçlarını kesip gasp etmesinden dolayı Türkelizâde Hacı Ahmed Ağa ile kavga etmiştir. Kavga esnasında, Hacı Ahmed Ağa ve oğulları Hüseyin ve Mehmet taş ve değnek ile Mehmet bin İsmail'i darp etmişler ve bunun tesirinden Mehmet bin İsmail vefat etmiştir. Bunun üzerine Mehmet bin İsmail'in varisleri mahkemeye başvurmuşlardır. Mahkeme davalıların on bin dirhem diyet ödemesine hükmetmiştir⁶⁸. Yine, 11 Zilkade 1274/23 Haziran 1858'de Ayıntab'ın Mertmenge karyesi sâkinlerinden Mustafa bin Mehmed'in, köy ahali arasında çıkan bir tartışma sırasında ölmesi üzerine abisi Osman bin Mehmet Ayıntab mahkemesine başvurmuştur. Mahkemede kardeşinin olay esnasında taş ve değnek tesirinden yaralandığını ve iki buçuk saat sonra da öldüğünü ifade ederek diyet talep etmiştir. Bunun üzerine aracılardan vasıtasıyla mahkeme 2000 kuruş diyet verilmesine hükmetmiştir⁶⁹.

64 A.Ş.S., 144/93.

65 A.Ş.S., 146/239.

66 A.Ş.S., 146/236.

67 İkinci, Osmanlı Hukuku, s.357.

68 A.Ş.S., 146/257.

69 A.Ş.S., 146/214.

Bir insanın kasıtlı olmaksızın yanlışlıkla veya kazara öldürülmesi “hataenkatl” olarak ifade edilirdi⁷⁰. Cemaziyelâhir 1269/16 Mart 1853'te Orul Boybeyi Hacı Mehmed Ağa'nın oğulları Ahmed ve Süleyman'ın çobanı olan Ahmed bin Asef bin Kasım'ın belindeki tabancanın kazaen ateş alması sonucu öldüğü bildirilmiştir. Bunun üzerine Ahmed bin Asef bin Kasım'ın yasal mirasçuları olan annesi Hatice, erkek kardeşi Ali ve kız kardeşi Fatma'nın huzurunda müteveffanın yaraları incelenmiş ve mirasçılar da olayın kaza sonucu gerçekleştiğini ifade etmişlerdir⁷¹.

Âmden (*taammüden*) *katl*, katilin maktulü, bıçak, tabanca, tüfenk gibi öldürücü bir şeyle bilerek ve isteyerek öldürülmesidir. Ayıntab'ın Göreniz karyesi sakinlerinden Ali bin Mustafa sol bacağı, alını ve sağ kulağının arkasında tüfenk ve taş ile yaralanmış ve bu yaralarından dolayı vefat etmiştir. Bunun üzerine Ali bin Mustafa'nın validesi Ayıntab mahkemesine başvurarak: *Oğlumuz müteveffâ-yı merkumun cârih ve katili gâib-i mezbûr Aluş oğlu Hüseyin'in hizmetkârı olan Behisnili oğlu Mehmed'tir*, şeklinde ifade vermiştir⁷².

III.II. Adam Yaralamak (Cinâyât fi' l-etraf, Müessir fiil, Cerh ve kat-ı uzv)

Bir kimseyi döverek yaralamak veya vücudunun herhangi bir uzvunu kesmek ya da çalışamaz hale getirmek suçtur. İslam hukukuna göre bu tip suçlarda kısas uygulanırdı. El, ayak, burun, kulak, göz, diş ve baş yaraları için kısas yapılır diğer uzuvlarda kısas yapılmaz yerine diyet ödenirdi. Kısas gereken yaralamalarda, yaralı, kısastan vazgeçip yaralayandan diyet isteyebilirdi⁷³.

Ayıntab'da yaralama olaylarında çoğu zaman kısasa gidilmeyip yerine diyet alınmıştır. 19 Muharrem 1261/28 Ocak 1845'te Ayıntab'da meydana gelen olayda Ahmet bin Ömer'in kardeşi Ahmet, geceleyin Aişe binti Ahmet'in evine girerek kendisini sol böğründen yaralamıştır. Aişe'nin kanlısı ve carih (yaralayıcısı) Ahmet, mahkemede olmadığı halde davası görülmüş ve mahkeme diyet parası olarak 1000 kuruş verilmesine hükmetmiştir⁷⁴. 5 Ramazan 1282/22 Ocak 1866'da Ayıntab Mahkemesi'nde görülen bir davada, Burç karyesinde meydana gelen bir kavgada mahkeme, Mehmed oğlu İsmail'den bilgi istemiştir. Mehmed oğlu İsmail, kavga çıkaran Bozoğlan Mehmedoğlu Ali ve Mustafaoğlu İbrahim'i eliyle mahkeme heyetine göstermiştir. Bunun üzerine Bozoğlan Mehmedoğlu Ali ve Mustafaoğlu İbrahim, Mehmed oğlu İsmail'e saldırarak iki elini sakatlamışlardır. Mehmed oğlu İsmail kendisini yaralayan şahıslardan davacı olmuş, mahkeme Bozoğlan Mehmedoğlu Ali ve Mustafaoğlu İbrahim'in her birinden beşer bin dirhem diyet ödemesine mahkûm etmiştir⁷⁵.

70 İkinci, Osmanlı Hukuku, s.357.

71 A.Ş.S., 145/111.

72 A.Ş.S., 148/53.

73 İkinci, Osmanlı Hukuku, s.358.

74 A.Ş.S., 144/283.

75 A.Ş.S., 147/188.

Sonuç

İncelediğimiz dönemde Ayıntab şer'i mahkeme kayıtlarına yansıyan olaylar, toplumun genel ahlakına aykırı suçlar ve şahıslar aleyhine işlenen suçlar olarak değerlendirilmiştir. Şer'iyeye sicillerinde rastladığımız olaylar ve davalar genel anlamda şöyledir; Koruyucu aile müesseseleri açısından: Evlat edinme, vasi veya Nazır tayini; Genel ahlaka aykırı suçlar açısından ise hırsızlık, şarap içme ve sarhoşluk, kazf haddi, hırâbe (Yol kesme, Kat-ı tarik) haddi; Şahıslar aleyhine işlenen suçlar açısından ise cinayet ve adam yaralama gibi adi suçlardan ibaret olduğu dikkat çekmektedir. Bu toplumsal olaylar doğal olarak her yerde olduğu gibi Ayıntab'ta da birlik ve beraberlik düzenin bozulmasına neden olup, sosyal ve ekonomik bakımdan halkın zor durumda kalmasına sebebiyet vermiş hadiselerdir.

Tanzimat'ın ilanıyla beraber gelişen uygulamalarda Osmanlı tebaasının dil, din farkı gözetmeksizin eşit sayılması, mahkemelerde temsilcilerinin olması, meclislerde üye bulundurmaları, toplumun birlik ve beraberlik içerisinde hayatlarını devam ettirmeleri sağlanmıştır. Osmanlı Devletinde gerek etnik yönden gerekse dini yönden karışık olan bu insan topluluğu, birçok mahallede iç içe yaşamakta, yönetimden eşit muamele görmekte, dini ve fikri yönden genel anlamda hoşgörü içinde bulunmakta idiler. Ayıntab kazasındaki nüfusun büyük çoğunluğunun da Türklerden ve Müslüman olan diğer gruplardan oluştuğu dikkate alındığında, burada büyük boyutlara ulaşan sosyal çalkantıların görülmediğini ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

Ayıntab Şer'iyeye Sicilleri

No. 144, 145, 145, 147, 148

Basbakanlık Osmanlı Arsivi

Cevdet Dahiliye(C.DH.).

Nr. 24/1184

II. KAYNAK VE TELİF ESERLER

Aktan, Hamza, (2002). "Kazf", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., XXV, İstanbul.

AYDIN, Mehmet Âkif, (1995). “Evlât Edinme”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., XI, İstanbul.

BARDAKOĞLU, Ali, (1996). “Had”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., XIV, İstanbul.

Bardakoğlu, Ali, (1998). “Hırsızlık”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., XVII, İstanbul.

Bardakoğlu, Ali, (2002). “Katil”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., XXV, İstanbul.

BAŞOĞLU, Tuncay,(2011). “Ta’zir”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., XL, İstanbul.

BAY, Abdullah (2014). “Osmanlı Toplumunda Koruyucu Aile Uygulaması”, *Hız, Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak*, Ed, Bedriye Yılmaz, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

BOYNUKALIN, Mehmet, (2009). “Suç”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., XXXVII, İstanbul.

ÇAĞRICI, Mustafa, (1989). “Ahlak”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., II, İstanbul.

ÇUBUKÇU, İ. Agâh,(1975). “İslâm’da Ahlâk Meselesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XX, Ankara.

DAĞCI, Şamil, (2002). “KISAS”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay., XXV, İstanbul.

De VAUX, B. C. (1987). “Hadd”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, V/I, İstanbul.

DÖNMEZ, İbrahim Kâfi,(2009). “Sarhoşluk”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yay.,İstanbul, 36, s.141.

EROĞLU, Haldun,(2007). “19. Yüzyılda Yetim Çocuklara Vasi Tayini: Antalya Örneği”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, L/IV.

HEFFENİNG, “Ta’zir”,(1979). *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, XXII/I, İstanbul.

KURT, Abdurrahman,(1992). “Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., II, Ankara.

MEHMED SALAHİ BEY,(1313). “Ahlak”, *Kamus-ı Osmani*, Mahmud Beg Matbaası, I-II, İstanbul.

ÖZ, Mustafa, (2012). "Vasî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., XLII, İstanbul.

PAKALIN, M. Zeki, (1983). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB, III, İstanbul.

SARICAOĞLU, M. Esat, (2016). "Kadı Sicillerinde Aile Kurumuna Dair Hukuki Uygulamalar (Kırşehir Örneği)", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish/Turkic*, Volume 11/1, Ankara.

SCHACHT, J., (1977). "Kıyas", İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, VI, İstanbul.

SCHACHT, J., (1977). "Katil", İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, VI, İstanbul.

Th, W, Juynboll, (1977). "Kazif", İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, VI, İstanbul.

ÜNAL, Vehbi, (2015). "Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Turkish Studies*, Volume 10/6, Ankara.

YAZICI, Nesimi, (2007). "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *AÜYFD*, XLVIII/1.

YAKUT, Esra, (2006). "Tanzimat Dönemi'ne kadar Osmanlı Hukuku'nda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S.II.